

УДК 373.2.017:316.614.5

Наталія Семенова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Анна Сільчук, студентка IV курсу спеціальності “Дошкільна освіта”
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито теоретичні питання організації взаємодії сім'ї та дошкільного навчального закладу. Зокрема, проаналізовано нормативно – правові документи, ряд наукових підходів щодо зазначеної проблеми. Також визначено ефективні форми взаємодії сім'ї та сучасного дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, сім'я, взаємодія, форми взаємодії.

Рис. 1. Літ. 7

Наталья Семенова, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Анна Сильчук, студентка IV курса специальности “Дошкольное образование”
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, г. Луцк

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЕМЬИ И ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрыты теоретические вопросы организации взаимодействия семьи и дошкольного учебного заведения. В частности, проанализированы нормативно – правовые документы, ряд научных подходов к данной проблеме. Также определены эффективные формы взаимодействия семьи и современного дошкольного учебного заведения.

Ключевые слова: дошкольное учебное заведение, семья, взаимодействие, формы взаимодействия.

Natalia Semenova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of the Pedagogical Department
Anna Silchuk, 4th year student in speciality “Preschool education”
Eastern European Lesya Ukrainka National University, Lutsk

INTERACTION OF FAMILY AND PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS: THE THEORETICAL ASPECTS

The article deals with theoretical aspects of the organization of interaction between family and kindergarten. In particular, we analyzed the regulatory – legal documents, a number of scientific approaches to this problem. Identify effective forms of interaction between the family and contemporary kindergarten.

Keywords: preschool educational institution, family interaction, forms of interaction.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства вже не дискутується проблема про пріоритетність у виховному процесі інституту сім'ї та суспільних установ. Усе ж першість належить сім'ї, родині, а суспільні інститути, такі як дошкільний навчальний заклад, мають допомагати батькам у правильному здійсненні впливу на дітей, оскільки сім'я була й лишається головним осередком, де відбувається становлення і розвиток особистості дитини. Саме у родинному колі малюк отримує перші уроки життя. Практика переконливо доводить, що лише при спільній виховній діяльності сім'ї, родини, дошкільних, позашкільних навчально-виховних закладів і школи можливі всебічний розвиток підростаючої особистості та її успішна соціалізація. Звідси актуальною і своєчасною для теоретико-прикладного вирішення є проблема взаємодії сім'ї та дошкільного навчального закладу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Філософи, соціологи, психологи, педагоги у різні часи трактували поняття взаємодії, розглядаючи його як багатоаспектний процес. Аналіз словникової літератури дав нам змогу з'ясувати, що “взаємо” – перша частина складних слів: взаємовигідний, взаємовиручка, взаємодія, взаємоперевірка, взаємоузгодження “Взаємодія” – філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого, а також процес взаємного впливу один на одного, будь-який зв'язок і відношення між матеріальними об'єктами і явищами. Взаємодія визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи, її об'єднання, – співдія, співдіяння; взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь.

Отже, поняття “взаємодія” можна охарактеризувати як рівноцінний вплив її учасників один на одного,

як процес двосторонньої діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети.

Багатосторонній підхід до трактування поняття зумовлений певною мірою тим, що взаємодію визначають за різними ознаками: якість впливу учасників один на одного, види, тривалість тощо. Зважаючи на це, взаємодія – прямий чи опосередкований вплив суб'єктів один на одного, який характеризується виникненням зв'язків і їх взаємозумовленістю. Це один із факторів згуртування групи і утворення стійкої, відповідної рівню її розвитку, структури.

У сучасних державних нормативно-правових документах про освіту зазначено: “дошкільний навчальний заклад ... забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти [1]; створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання; формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей;

Державний стандарт дошкільної освіти, яким є Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (1999 р.), окреслює таку функцію: “... дошкільний заклад виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром прилучитися”. “Тим часом не всі батьки спроможні оволодіти спеціальними знаннями, навичками, вміннями, щоб правильно здійснювати навчально-виховний процес в умовах сім'ї та послідовно розвивати своє педагогічне мислення”, зазначається в Інструктивно-методичному листі Міністерства освіти і науки України [7, 4]. Саме тому перед педагогічними працівниками постає важливе завдання: “сприяння духовному зростанню батьків, формуванню в них позитивного ставлення до себе та інших, накопиченню досвіду гуманних взаємин” [7].

Метою нашої статті є теоретичний аналіз проблеми ефективної взаємодії сучасної сім'ї як первинного інституту соціалізації особистості дитини та дошкільного навчального закладу як освітньо-виховного розвивального дитячого середовища.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідники А. Богуш, Н. Гавриш, І. Печенко та ін. [4] розглядають контактування дитини із

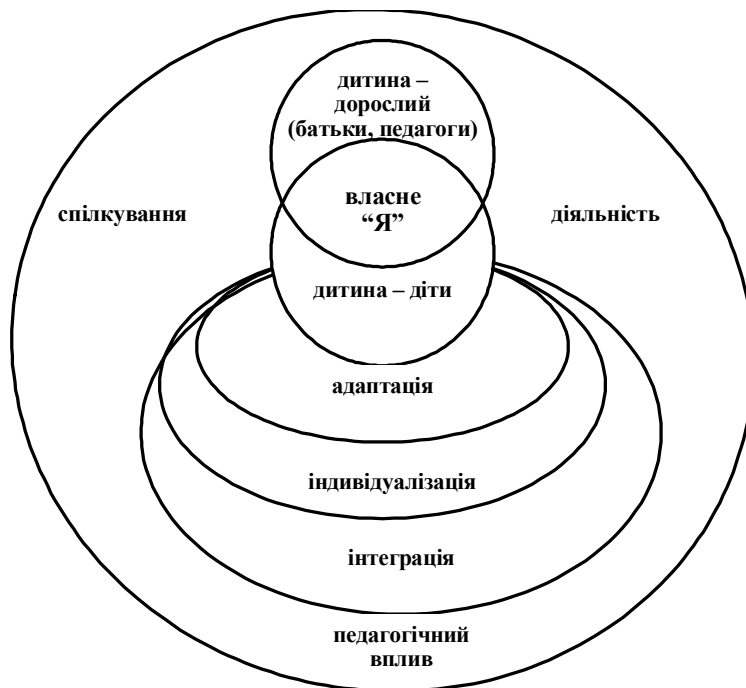

Рис. 1. Взаємодія дитини з соціальним оточенням

здійснює соціально-педагогічний патронат, взаємодію з сім'єю; є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку” (Закон України “Про дошкільну освіту”, ст. 11, п. 1 – 2) [6, 8].

дорослими (сім'єю та педагогами дошкільних навчальних закладів) як важливий засіб, що актуальний на всіх стадіях соціалізації особистості (рис. 1).

Таким чином, розвиток особистості визначається як процес формування системної якості індивіда внаслідок його соціалізації, тобто засвоєння й відтворення культурних цінностей та соціальних норм, а також саморозвитку й самореалізації в тому суспільстві, у якому він живе. У найзагальнішому вигляді розвиток особистості можна розглядати як процес входження людини в нове соціальне середовище та інтеграцію в ньому. У випадку входження до відносно стабільної соціальної спільноти та за сприятливих обставин індивід проходить три фази особистісного становлення:

- адаптацію – засвоєння цінностей і норм, певне уподібнення до інших членів спільноти;
- індивідуалізацію – пошук засобів утвердження своєї індивідуалізації в процесі ототожнення із соціумом;

- інтеграцію – стадія, на якій соціум прагне уподобати особистість до власних очікувань, а особистість прагне персоніфікуватися [4, 195].

Педагогічні працівники вирішують низку завдань, співпрацюючи з родинами своїх вихованців і здійснюючи таким чином просвітницьку роботу. До основних завдань взаємодії із сім'єю вихованців, які реалізуються на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, належать:

1. Обґрунтування першочергової ролі батьків у вихованні дітей.

2. Розкриття ролі дошкільних навчальних закладів.

3. Допомога в усвідомленні особливостей дошкільного дитинства.

4. Залучення батьків до посиленої участі у створенні умов для різноманітної діяльності дітей.

5. Ознайомлення родини зі специфікою розвитку, виховання та навчання дітей раннього та дошкільного віку [3].

Зауважимо, що приступаючи до їх реалізації, вихователі враховують виховний потенціал сімей та їх особливості:

- для одних дошкільний навчальний заклад – зручний вихід, коли матір може брати участь у виробництві;

- для других – звичайний і навіть необхідний етап у житті їхньої дитини;

- треті вважають, що дошкільний навчальний заклад зобов'язаний взяти на себе всі виховні функції та створити для дітей найкращі умови життя;

- четверта група – сім'ї, які не звертають належної уваги ні на виховання своїх дітей, ні на дошкільний навчальний заклад.

Виявлення рівня виховного потенціалу сім'ї вихователі проводять через вивчення кожної з них. Мета вивчення сімей, за нашим переконанням, полягає в ознайомленні з матеріальними умовами життя, її психологічним кліматом, особливостями поведінки дитини вдома; у визначенні рівня педагогічної культури батьків; у виявленні труднощів, які виникають у батьків; в узагальненні позитивного досвіду сімейного виховання з метою його розповсюдження; у здійсненні педагогічного впливу на батьків на основі детального аналізу одержаних даних про кожну сім'ю.

Тобто саме така взаємодія передбачає обізнаність педагогів дошкільних навчальних закладів про особливості сімей їх вихованців, і, відповідно, окреслення плану подальших дій щодо гармонійного й різнобічного розвитку кожної дитини.

У сучасній дошкільній педагогіці окреслено

основні *принципи* взаємодії з батьками: професійної компетентності; діагностичного підходу до родин; диференційованого підходу до родин; спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний, творчий розвиток; індивідуального підходу до родин [2, 27]. Активно використовують такі методи вивчення сімей: спостереження; бесіди; виконання дитиною практичного завдання в присутності батьків чи близького дорослого; відвідання сім'ї дитини; анкетовані відповіді тощо.

Сучасна дошкільна педагогіка володіє напрацьованим через практику інструментарієм взаємодії дошкільних навчальних закладів із сім'ями. Це форми і методи співпраці дошкільних навчальних закладів з батьками, де основним критерієм поділу на форми взаємодії є кількість. За цим критерієм у своєму дослідженні ми розрізняємо індивідуальні та групові форми і методи роботи. До індивідуальних нами віднесено: індивідуальні бесіди (ут. ч. телефоном), консультації, відвідування сімей за місцем проживання, листування, прийом та забирання дітей з садка, доручення батькам тощо. Серед групових (колективних) виділяємо: батьківські збори, лекції, “дні відкритих дверей”, групові консультації, тренінгові заняття, круглі столи, виставки результатів творчості дітей, свята та інші масові заходи для батьків, клубна робота тощо. Окремою групою Т. Поніманська виділяє ще наочно-інформаційні форми роботи – “виставки дитячих робіт; реклама книг, публікації у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання” [5, 425].

Проведений нами аналіз літературно-джерельної бази щодо взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї виявив, що педагогізація родин відбувається через консультативно-рекомендаційну (батьківські збори, усні й письмові консультації, бесіди, практикуми, тренінги тощо), лекційно-просвітницьку (батьківські лекторії, всеобучі, конференції, педагогічні читання) діяльність, залучення батьків до освітнього процесу (“дні відкритих дверей”, участь у підготовці й проведенні свят, розваг, окремих занять, в оснащенні педагогічного процесу та впорядкуванні приміщень, території разом з дітьми і педагогами).

У дослідженнях з означеної проблеми зазначається, що процес взаємодії потребує забезпечення диференційованого підходу: в одних батьків є проблеми у вихованні, які мають вирішуватися індивідуально, а інші можуть ділитися передовим досвідом сімейного

виховання. Відповідно, в індивідуальних бесідах батьки з більшим бажанням і відвертістю розповідатимуть про ті прикраси, які інколи трапляються у сім'ї, про занепокоєння, які викликає поведінка дитини, про її успіхи. Індивідуальні бесіди можуть проходити як за ініціативою батьків, так і вихователів. Деякі батьки, яких називають "свідомими", можуть виступати у ролі помічників педагогів. Вони із задоволенням діляться досвідом родинного виховання, допомагають проводити різноманітні заходи (ігри для батьків, спільні свята та розваги батьків і дітей тощо).

Таким чином, організація взаємодії з сім'ями має ґрунтуватися на інтерактивних підходах (у розумінні способу впливу: наочному, вербальному, практичному; спілкування зі спеціалістами: лікарями, психологами та ін.). Серед найбільш розповсюджених нами виділено такі: фронтальні та індивідуальні опитування батьків; вивчення соціального портрета родин вихованців; групові зустрічі у формі "круглих столів", дискусій, диспутів; лекторії, семінари; організація "днів відкритих дверей", "днів щасливої родини" для батьків; активізація діяльності інформаційних корзин, інформаційних скриньок листів, телефону довіри; спільне проведення дозвілля; цільові та спонтанні бесіди; зустрічі з членами сімей вихованців; групові зустрічі-практикуми з елементами тренінгу; вистави для дітей з участю батьків (де батьки виконують головні ролі); організація конкурсів сімейних талантів; укладання генеалогічного дерева сім'ї, родинних альбомів; наочна пропаганда, консультації; організація клубів, ділових ігор тощо.

Новими ефективними формами взаємодії дошкільних навчальних закладів з батьками є групові семінари, практикуми, тренінги. Вони передбачають як теоретичне ознайомлення з проблемами виховання, так і практичні завдання на розв'язування конкретних педагогічних задач (наприклад, програвання ситуацій самими батьками). Ефективною є паралельна робота з дітьми з тієї ж проблеми. На цій основі можна наочно розглянути подвійність ситуації, виявити позицію дитини і дорослого. Робота тренінгової групи передбачає серію занять-практикумів. Деякі з них можуть включати спільну творчість дітей і батьків. Заняття, що проводяться разом із дітьми, мають на меті розвиток інтересу, уважного ставлення до членів своєї родини, емоційне зближення сім'ї.

Простором для творчої взаємодії з сім'ями є ділові ігри. Вони максимально наближають

учасників гри до реального стану, формують навички швидкого прийняття педагогічно доцільних рішень, уміння вчасно побачити та виправити помилку. Мета ділових ігор – вироблення і закріплення певних педагогічних навичок у батьків, формування умінь запобігати конфліктним ситуаціям у сім'ї. Вони можуть бути спрямовані на взаємодію майбутніх першокласників і батьків, у яких відбуватиметься прийняття нової соціальної ролі дитини, адаптація до умов шкільного середовища, її нових домашніх обов'язків тощо. Ділові ігри, що проводяться з батьками, націлені на розвиток їхніх рефлексивних здібностей, які є компонентом структури їх особистісної готовності до сприйняття нового статусу дитини-першокласника, сприяють усвідомленню ними нових освітніх завдань.

Узагальнюючи результати проведеного нами аналізу генезису взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні здорової особистості дитини, можна зробити такі **висновки**:

- існують різноманітні наукові підходи до розв'язання питання взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї;

- у нашому дослідженні поняття "взаємодія" ми визначаємо як процес взаємного впливу, співпраці між дошкільним навчальним закладом і сім'єю, що характеризується двосторонньою активністю, спрямованою на реалізацію поставленої мети виховання дитини дошкільного віку;

- вироблення педагогічних умінь досягається лише за активної участі батьків у різноманітних справах і заняттях, пов'язаних з вихованням та освітою дітей, тому завдання педагогів систематично й активно розповсюджувати і прищеплювати педагогічні знання, допомагати сім'ям усвідомлено виховувати дітей, пропагувати кращий досвід родинного виховання, стимулювати наступність між сімейним вихованням і суспільною дошкільною освітою;

- серед найбільш поширених форм взаємодії дошкільного навчального закладу з родиною є: індивідуальні (бесіди, консультації, відвідування сімей, доручення батькам тощо) та колективні (консультації, групові й загальні збори, конференції, виставки, лекції, гуртки; оформлення інформаційних і тематичних стендів, фотомонтажів; радіопередачі, вечори запитань і відповідей, "зустрічі за круглим столом" тощо);

- вважаємо, що застосування названих форм та методів взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї не повною мірою забезпечує ефективне виховання і навчання дитини дошкільного віку.

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ДОШКІЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 5 – 19.
2. Воспитателю о работе с семьёй / под ред. Н.Ф. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 192 с.
3. Детский сад и семья / под ред. Т.А. Марковой. – М.: [Б. и.], 1986. – С. 7 – 94.
4. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: [монографія] / [А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко; наук. ред. А.М. Богуш; за заг. ред. Н.В. Гавриш]. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. – К.: Академвидав, 2004. – 456 с. – (Альма-матер).
6. Про дошкільну освіту: Закон України. – К.: Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2001. – 56 с.
7. Про системуроботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади: інструктивно-методичний лист М-ва освіти і науки України // Дошкільне виховання. – 2007. – № 11. – С. 3 – 10.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2015

УДК 373.2.091:005

Ольга Канарова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ДОШКІЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

У статті на основі аналізу наукових підходів надається визначення поняття “системне управління”, його головні характеристики, структури та її елементів. Розкривається ознаки та зв’язки “системи”, як теоретична передумова здійснення системного підходу в управлінні сучасним дошкільним закладом.

Ключові слова: система, управління, системний підхід, керуюча система, керована система, управлінська діяльність.

Літ. 6.

Ольга Канарова, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной педагогики и дошкольного образования
Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

РЕАЛИЗАЦИЯ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В УПРАВЛЕНИИ СОВРЕМЕННЫМ ДОШКОЛЬНЫМ УЧЕБНЫМ ЗАВЕДЕНИЕМ

В статье на основе анализа научных подходов предоставляется определение понятия “системное управление”, его основные характеристики, структура и ее элементы. Раскрываются признаки и связи “системы”, как теоретической предпосылки системного подхода в управлении современным дошкольным учреждением.

Ключевые слова: система, управление, системный подход, управляющая система, управляемая система, управленческая деятельность.

Olha Kanarova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of the
Social Pedagogy and Preschool Education Department
Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University

REALIZATION OF THE SYSTEMATIC APPROACH IN THE MANAGEMENT MODERN PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article based on an analysis of scientific approaches provided a definition of “system management”, its main characteristics, the structure and its elements. Revealed signs and communication “system” as a theoretical background of the system approach in the management of modern Kindergarten.

Keywords: system management, system approach, control system, control system, management activities.

Постановка проблеми. В сучасному світі освіта створює передумови для самореалізації особистості та є важливим підґрунтям людського потенціалу. Ефективність освітніх процесів значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності. Ухвалення раціональних рішень вимагає цілісного підходу до розробки, прийняття